

SYMBOLIEK

LIEFDESHANDEN

intro: het graf met de handjes

Op *den Aje Kirkhaof* van Roermond, officieel de Algemene Begraafplaats Nabij de Kapel in 't Zand, staat het beroemde grafmonument 'het graf met de handjes', dat uit twee delen bestaat.

Het bijbehorende verhaal is inmiddels bekend: de katholieke jonkvrouw Josephine van Aefferden (1820-1888) trouwde in 1842 met de protestantse kolonel Jacobus van Gorkum (1809-1880). En zij leefden 38 jaar lang en gelukkig tot de dood hen scheidde. Na zijn dood werd Jacobus op het protestantse deel van de begraafplaats begraven op een wat merkwaardige plek. Niet in de rij, maar

tegen de muur verrees zijn grafmonument. Toen Josephine acht jaar later overleed, werd die plaats duidelijk, want zij werd aan de andere kant van de muur op het katholieke deel begraven en op haar graf kwam een identiek grafmonument. En over de muur heen werden hun graven met elkaar verbonden door twee innig verstrengelde handen, waardoor zij tot in de dood voor eeuwig met elkaar verbonden blijven

als teken van liefde, trouw en verbondenheid. Het symbool van de 'handjes' komt veel voor op graftekens, maar er is verschil in uitvoering en betekenis.

huwelijk

Het 'graf met de handjes' is uniek in zijn vormgeving. De symboliek is duidelijk: twee in elkaar glijdende handen, bestaande uit een mannenhand en een vrouwenhand, symboliseren liefde, trouw en verbondenheid en verwijzen naar het

huwelijk, kortom liefdeshanden.

Er zijn wel graftekens, die enige gelijkenis vertonen met het 'graf met de handjes', maar over het algemeen worden de twee verbonden handen apart afgebeeld op het grafteken.

Brussel-Ukkel - Dieweg

Roermond - den Aje Kirkhaof

Eindhoven - De Roostenhof

Eindhoven - Martinus

Brugge-Assebroek - Centraal

Amiens - Saint Acheul

Londen - Nunhead Cemetery

Cardiff - Cathays Cemetery

Bratislava - Cintorín Kozia Brána

Qua vormgeving bestaat het symbool uit twee in elkaar geslagen rechterhanden met -het meest voorkomend- aan de rechterkant een mannenhand en aan de linkerkant een vrouwenhand, herkenbaar aan de manchetten van de mouwen. De mannenhand ligt onder en ontvangt als het ware de vrouwenhand.

De betekenis is, zoals reeds aangegeven, de verbondenheid van man en vrouw in het huwelijk. De verstrengelde handen symboliseren ook het feit dat de dood de huwelijksbanden niet verbreekt en de zekerheid dat het paar opnieuw verenigd zal worden na de dood van de langstlevende.

Freiburg - Alter Friedhof

Parijs - Père Lachaise

Les Forges-cimetière communal

Minder vaak komt het voor, dat de vrouwenhand in het symbool aan de rechterkant wordt afgebeeld en de mannenhand aan de linkerkant.

Maar ook hier ligt de hand van de vrouw in het zicht. Het lijkt overigens soms alsof het echtpaar elkaar de linkerhand geeft!

Helmond - Leonardus

Heverlee - Stadsbegraafplaats

Eindhoven - Stratum

Het materiaal van de handen bestaat meestal uit natuursteen of keramiek, specifiek porselein. Dat geldt voor de oudere exemplaren, later werd ook

metaalachtig materiaal gebruikt. Soms is het symbool in de grafsteen gehakt, maar vaak is het als ornament toegevoegd op het grafteken.

de trouwring

Als extra symbool van het huwelijk wordt vaak een (trouw)ring toegevoegd aan de vierde vinger van de hand. Op de hier getoonde afbeeldingen zit de ring bijna altijd aan de vrouwenhand en dan aan de rechterhand, als de vrouwenhand van links komt en aan de linkerhand als de vrouwenhand van rechts komt. een enkele keer is de ring zichtbaar aan een mannenhand, bv. in Brugge-Assebroek.

Aan welke hand wordt de trouwring eigenlijk gedragen? Vanouds, bij Egyptenaren en Romeinen, werd de ring aan de linker ringvinger gedragen,

omdat vandaar de *vena amoris* (liefdesader) rechtstreeks in verbinding met het hart zou staan en de linkerhand zich het dichtst bij het hart bevindt. Maar ook de geloofsovertuiging kan een rol spelen. Traditioneel wordt in Nederland de trouwring bij katholieken links en bij protestanten rechts gedragen. In Duitsland, Spanje, Noorwegen en Rusland, wordt de trouwring traditioneel aan de rechterhand gedragen.

Maar het is niet waarschijnlijk dat er in de afbeeldingen van de ring rekening is gehouden met de nationale of religieuze verschillen.

Driehuis - Westerveld

Marville - Saint Hilaire

Brugge-Assebroek - Centraal

afscheid en weerziens

Als er sprake is van twee uit elkaar glijdende handen is er sprake van het afscheid, dat de overledene neemt van de nabestaanden, specifiek van zijn huwelijkspartner. Maar hoe zie je dat?

1. Volgens sommige symboolduiders is er sprake van een hemels welkom of een aards afscheid, als de mouwmanchetten gelijk zijn aan elkaar en dus genderneutraal lijken. Dat roept overigens de vraag op of er misschien echt sprake is van een genderneutraal stel in het graf?

2. Bij een gebroken ketting op de afbeelding, is er zeker sprake van uit elkaar glijdende handen,

die het afscheid uitdrukken, dat het echtpaar van elkaar neemt, hoewel dat tijdelijk is.

3. Ook is er sprake van een afscheid, maar ook van een weerzien later aan gene zijde, als er een zodanige tekst aan het handensymbool is toegevoegd: *tot straks, auf Wiedersehen* of *we shall meet again*. Zowel bij deze duiding van het afscheid als bij de vorige, zijn de handen soms afgebeeld op een kussen.

4. Helemaal duidelijk is het afscheid als het loslaten of uit elkaar glijden van de handen ook figuurlijk wordt uitgebeeld.

1. gelijke mouwmanchetten:

Brussel-Ukkel - Dieweg

Hannover - Engesohde

Hythe - St. Leonard

Berlijn - Stahnsdorf

Husum - Sankt Jürgen

Rotterdam - Crooswijk

2. gebroken ketting:

Amsterdam - Zorgvlied

Arnhem - Moscowa

Eindhoven - Catharina

Luik - Robermont

Brussel-Ukkel - Dieweg

Waalwijk - St. Jan

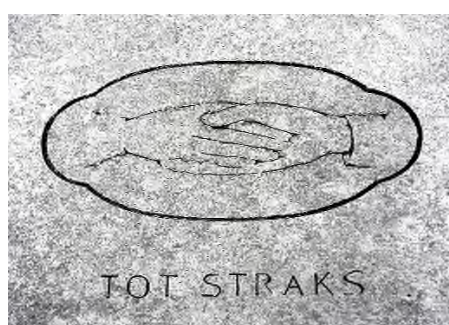
3. tot ziens:

Arnhem - Moscowa

Londen - Tower Hamlets

Den Haag - St. Petrus Banden

Londen - Abney Park

Londen - Kensal Green

Londen - Highgate West

4. loslaten:

De Rips - M.M. Alacoque

Cuijk - De Hanshof

Würzburg - Hauptfriedhof

'moderne' voorbeelden

De moderne variant van de met elkaar verbonden handen is meestal grafisch op het grafteken

aangebracht. Je kunt kiezen uit een modellenboek. Of er wordt een (unieke) foto gebruikt.

Veldhoven - Willibrordus

Eindhoven - Severinus

Valkenswaard-Eikenhof

Eindhoven - Severinus

Helmond - Hortsedijk

Stiphout - St. Trudo

Stiphout - St. Trudo

Veldhoven - Lambertus

varianties op hetzelfde thema

Er zijn uniforme 'handjes', die industrieel geproduceerd zijn of worden en er allemaal hetzelfde uitzien of een lichte variatie hebben. Dat geldt zowel voor de natuurstenen, keramische en metalen handen als voor de grafisch aangebrachte handen op het grafteken. Een mooi voorbeeld daarvan is te zien in het 'museumpje' op de

Brugge-Assebroek

centrale begraafplaats van Brugge-Assebroek.

Maar bij de wat oudere exemplaren vind je veel unieke producten. Het zijn wel allemaal varianties op hetzelfde thema, maar anders uitgewerkt. Of de handstand is anders, of er zijn andere symbolen aan toegevoegd e.d. Hieronder volgen een aantal voorbeelden daarvan.

• andere handstand:

Eindhoven - Oude Toren

Reims- Cimetière du Nord

Stuttgart - Hoppenlaufriedhof

Arnhem - Moscowa

Eindhoven - Stratum

Aken - Waldfriedhof

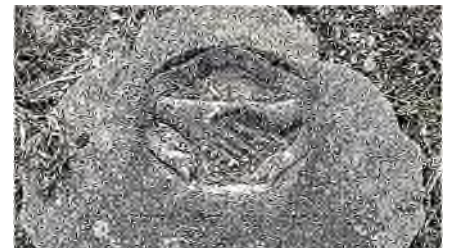
• meerdere symbolen:

Amiens - La Madeleine

Amiens - La Madeleine

Holyhead - Maesfryhyd

Brussel-Ukkel - Dieweg

Genua - Il Staglieno

Eindhoven - Lambertus

Londen - Nunhead Cemetery

Veldhoven - Willibrordus

Nu we in de coronacrisis geen handen mogen schudden, merken we hoe onthand we ons voelen.
Daarom hieronder nog een aantal 'handjes'.

